

STANOVISKO REPUBLIKOVEJ ÚNIE ZAMESTNÁVATEĽOV

Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

<https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2022/513>

Materiál v pripomienkovom konaní do 02.12.2022

Stručný popis podstaty materiálu najmä jeho relevancie z pohľadu RÚZ

Materiál bol predložený do medzirezortného pripomienkového konania Ministerstvom spravodlivosti SR na základe Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na roky 2021 až 2024

Cieľom a obsahom materiálu je najmä:

Návrhom zákona sa rieši predovšetkým dlhodobá požiadavka odbornej verejnosti na výrazné odformalizovanie prípravného konania, ktoré má ambíciu prispieť k výraznému zefektívneniu a zrýchleniu činnosti orgánov činných v trestnom konaní a to predovšetkým odstránením formalizovaných postupov prípravného konania a nevyhnutnosti opakovania výsluchov v prípravnom konaní z dôvodu zmeny procesného postavenia v závislosti od štádia trestného konania. Najpodstatnejšie zmeny v tejto časti sa týkajú zrušenia delenia prípravného konania na jednotlivé fázy (postup pred začatím trestného stíhania a po jeho začatí), zrušenia formálneho začatia trestného stíhania odňatím konštitutívnych účinkov uznesenia o začatí trestného stíhania vo veci alebo nahradenia niektorých formálnych rozhodnutí vo forme uznesenia jednoduchým opatrením. Návrhom sa súčasne zavádza procesné postavenie podozrivého a s tým spojená nová forma tzv. zrýchleného vyšetrovania, ktoré bude možné vykonať v časovo ohraničenej lehote v skutkovo nenáročných veciach bez obvinenia osoby. Zmeny sledujú stanovený cieľ, aby každý úkon mohol byť vykonávaný s možnosťou jeho procesného použitia v ďalšom konaní s cieľom minimalizácie opakovania výsluchov, predovšetkým odstránením nežiadúceho prepočúvania po vznesení obvinenia. Uvedené zmeny otvárajú súčasne priestor pre skrátenie maximálnych lehôt väzby, ktoré sú v podmienkach Slovenskej republiky v porovnaní s inými štátmi Európskej únie neprimerane dlhé. Významnou zmenou, ktorú návrh zákona prináša, je aj zvýšenie dôrazu na restoratívnosť trestného konania prostredníctvom zavedenia mediácie v trestnom konaní, postupov k odstráneniu následkov trestnej činnosti zo strany samotného páchatel'a, zlepšenia postavenia obetí trestných činov a v neposlednom rade aj efektívnejšieho uplatnenia a vymoženia uplatnených nárokov poškodených na náhradu škody spôsobenej trestným činom v rámci samotného trestného konania. Návrhom sa okrem iného zavádza povinné elektronické doručovanie obhajcom, iným orgánom verejnej moci a právnickým osobám.

Návrh zákona má nadobudnúť účinnosť dňa 01.06.2023

Postoj RÚZ k materiálu

Cieľom návrhu zákona je komplexne upraviť Trestný poriadok v spojení so súbežným návrhom zmeny Trestného zákona v súlade s programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky a identifikovanými potrebami aplikačnej praxe. RÚZ k návrhu predkladá nižšie uvedené zásadné pripomienky s cieľom obmedzenia nadmerných výsluchov svedkov a k úprave odpočúvania resp. iného zásahu do telekomunikačného tajomstva.

Pripomienky RÚZ k predkladanému materiálu

1. Všeobecná zásadná pripomienka k návrhu ako celku

Súhlasíme a podporujeme snahu predkladateľa o minimalizáciu opakovania výsluchov, predovšetkým odstránením nežiadúceho prepočúvania po vznesení obvinenia kedy je osoba zbytočne viackrát vypočúvaná k tej istej veci (pred začatím trestného stíhania, po začatí trestného stíhania, po vznesení obvinenia). Osoba by mala byť vypočutá 1 x v prípravnom konaní a prepočutá podľa potreby v súdnom konaní.

V tejto súvislosti považujeme za vhodné presnejšie definovať postavenie podozrivého – nezadržaného páchatel'a, resp. dať jednoznačnú zákonnú možnosť výsluchu takejto osoby

Navrhujeme zvážiť zvýšenie rozsahu vypočúvaných osôb podľa § 196 TP pred začatím trestného stíhania (aby bolo možné vypočuť „svedkov“-teda nie len oznamovateľa a podozrivého).

Navrhujeme tiež zvážiť vypustenie § 208 TP – strany trestného konania majú kedykoľvek právo na nazretie do vyšetrovacieho spisu podľa § 69 TP, preštudovaním vyšetrovania spisu veľa krát dochádza len k duplicitnému priznaniu práva.

2. Zásadná pripomienka k čl. I., novelizačný bod 7

V uvedenom ustanovení §3 odsek 5 považujeme uvoľnenie ochrany bankového tajomstva a upustenie od požiadavky súhlasu prokurátora za neprimerané, zároveň nelogicky sa znižuje ochrana bankového tajomstva, pričom ochrana obchodného tajomstva alebo daňového tajomstva zostáva na pôvodnej úrovni a podlieha dozoru prokurátora. Takýto stav môže zvýšiť riziko zneužitia bankového tajomstva, pričom údaje o bankovom tajomstve sú vysoko citlivé - dohľad nad dodržiavaním zákonnosti zo strany prokurátora tu je mimoriadne potrebný. K údajom o bankovom tajomstve sa špekulatívnym spôsobom bude takto dať dostať veľmi ľahko (napr. umelo vyvolané trestné stíhanie). Negatívny dopad môže mať na celú verejnosť ako aj politicky exponované osoby (údaje o bankovom tajomstve budú ľahko zistiteľné a ich zisťovanie nebude podliehať priamej participácii a dozoru prokurátora pri vyžiadaní).

3. Zásadná pripomienka k čl. I., novelizačný bod 7

Z § 3 ods. 5 Trestného poriadku navrhujeme vypustiť slová „alebo telekomunikačného tajomstva“.

Odôvodnenie:

Navrhovaná právna úprava je v príkrom rozpore s nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/2014 z 29. apríla 2015.

Oprávnenie policajtov požadovať zistenie a oznámenie údajov, ktoré tvoria predmet telekomunikačného tajomstva bez príkazu súdu nemôže byť vzhľadom na intenzitu, ktorou zasahuje do základných práv, považované za obvyklý alebo rutinný prostriedok prevencie a odhaľovania deliktov. K použitiu tohto prostriedku môže dôjsť jedine vtedy, ak na dosiahnutie tohto cieľa neexistuje iný a vo vzťahu k základným právam šetrnejší prostriedok.

Dotknuté osoby nemajú k dispozícii právny prostriedok, na základe ktorého by bolo možné domáhať sa súdneho prieskumu postupu orgánov činných v trestnom konaní pri získavaní a nakladaní s predmetnými údajmi.

Ochrana základných práv a slobôd musí podliehať predchádzajúcej kontrole zo strany nezávislého a nestranného súdu, ktorý by mal v každom jednotlivom prípade posúdiť, či zistenie predmetných údajov nie je neprimeraným zásahom do práva na súkromie.

Opodstatnenosť každého zásahu do základných práv a slobôd sa v demokratickom a právnom štáte posudzuje na základe kumulatívneho splnenia troch základných kritérií, a to legality, legitimacy a proporcionality takéhoto zásahu. V danom prípade sme presvedčení, že tieto kritériá naplnené nie sú.

Získavanie údajov o IP adresách bez príkazu súdu môže významným spôsobom zasahovať do základných práv a slobôd zákazníkov.

4. Zásadná pripomienka k čl. I., - vloženie nového novelizačného bodu

Považujeme za nevyhnutné novelizovať právnu úpravu inštitútu § 50-52 TP – zaistenia nároku poškodeného. Súčasná úprava spôsobuje v praxi problémy napr. pri uspokojovaní záložného veriteľa voči zaistenej nehnuteľnosti (podľa § 50-52), kde absentuje jednoznačná právna úprava postupu napr. pri uplatňovaní záložného alebo iného vecného práva voči zaistenej nehnuteľnosti. Odkaz na primerané použitie § 95 a nasl. pri zaistovaní sa v praxi pri takomto probléme javí ako nedostatočný. Z dôvodu nedokonalnej aktuálnej úpravy, kedy sa v zmysle § 50 ods. 2 zakazuje so zaisteným majetkom nakladať iba obvinenému, je v podstate právne možné bez akéhokoľvek súhlasu OČTK/súdu siahnuť na takto zaistený majetok (napr. pri uspokojovaní záložného práva a pod.). Navrhujeme do § 50 výslovne zaviesť postup pri uplatňovaní záložného alebo iných vecných práv voči takto zaistenému majetku, prípadne spraviť v tomto zmysle jednoznačný odkaz na ustanovenia § 95 a nasl. S tým, že sa použijú primerane explicitne aj pri uplatnení záložného alebo iného vecného práva na zaistený majetok.

5. Zásadná pripomienka k čl. I., novelizačný bod 107 v časti §91 odsek 6

Na koniec ods. 6 § 91 Trestného poriadku navrhujeme doplniť nasledovný text:

„Príkazom podľa odseku 1 písm. e) sa nemožno domáhať vydania údajov, na ktoré sa vzťahuje § 116.“

Odôvodnenie:

Príkaz na vydanie počítačových údajov nemôže byť vydaný na poskytovanie údajov, ktoré tvoria predmet telekomunikačného tajomstva. Pre danú situáciu je potrebné aplikovať iný inštitút získavania informácií – t.j. § 116 TP.

6. Zásadná pripomienka k čl. I., novelizačný bod 110 v časti §96a

Vypustenie „osoby, ktorá má iné vecné právo na nehnuteľnosť“, teda napr. záložného veriteľa (banku) z adresátov takéhoto príkazu považujeme za neopodstatnené, nakoľko takýto príkaz môže mať výrazný negatívny vplyv na práva banky (napr. ako záložného veriteľa pre ktorého je nehnuteľnosť zabezpečením úveru) – keďže takýmto príkazom môže byť výrazne sťažené uspokojenie pohľadávky a speňaženie nehnuteľnosti a tiež môže mať negatívny dopad na hodnotu nehnuteľnosti.

7. Zásadná pripomienka k čl. I., novelizačný bod 128 v časti §113 odsek 2

Z § 113 ods. 2 Trestného poriadku navrhujeme vypustiť druhú a tretiu vetu.

Odôvodnenie:

Navrhované ustanovenie § 113 ods. 2 Trestného poriadku, ktoré umožňuje policajtom zistiť lokalizačné údaje bez príkazu súdu, neobstojí v teste legality, legitimacy a proporcionality zásahu do základných práv a slobôd. Zároveň je potrebné dodať, že pátranie po hľadaných a nezvestných osobách sa spravuje ustanoveniami § 76 ods. 4 a nasl. zákona č. 171/1993 o policajnom zbore. Akékoľvek obmedzenie základných práv a slobôd musí podliehať kontrole zo strany nezávislého a nestranného súdu. Pre prípustnosť takéhoto zásahu sa vyžaduje splnenie podmienok vyplývajúcich z ústavného poriadku. Ide predovšetkým o to, aby predmetné obmedzenie bolo stanovené na základe zákona a aby jeho právna úprava spĺňala požiadavku určitosti vyplývajúcu zo zásady právneho štátu, teda aby bola presná a jasná vo svojej formulácii a súčasne predvídateľná v zmysle, aby potencionálne dotknutým jednotlivcom poskytovala dostatočnú informáciu o podmienkach, za ktorých môže dôjsť k obmedzeniu ich základného práva. Z judikatúry ESD vyplýva, že aj prístup k obmedzenému množstvu údajov o prenose dát alebo polohe alebo prístup k údajom na krátke obdobie môže poskytnúť presné informácie o súkromnom živote užívateľa prostriedku elektronickej komunikácie a môže predstavovať závažný zásah do súkromia.

8. Zásadná pripomienka k čl. I., novelizačný bod 140

V § 115 ods. 1 Trestného poriadku navrhujeme prvú vetu nahradiť nasledujúcim textom:

„V trestnom konaní o zločine, korupcii, trestných činoch extrémizmu, trestnom čine zneužívania právomoci verejného činiteľa, trestnom čine legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 a 234 Trestného zákona alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva, možno vydať príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, ak možno dôvodne predpokladať, že budú zistené skutočnosti významné pre trestné konanie.“

Odôvodnenie:

Ustanovenie § 115 ods. 1 TP veľmi široko a neurčito vymedzuje okruh trestných činov, pre ktoré možno vydať príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky. Navrhovaná právna úprava tak zasahuje do základného práva osôb na informačné sebaurčenie a do ich práva na súkromie. Je nevyhnutné, aby sa takýto zásah do súkromia týkal len najzávažnejších trestných činov.

Uvedený záver podporuje konštantne aj judikatúra ESD v zmysle ktorej výnimka čl. 15 podľa smernice e-privacy sa môže pre účely predchádzania, vyšetrovania, odhaľovania a stíhania trestných činov uplatniť len na boj proti závažnej trestnej činnosti a nemala by sa uplatňovať plošne k všeobecným trestným činom.

9. Zásadná pripomienka k čl. I., novelizačný bod 141, v časti §115 odsek 2

Navrhujeme nasledujúce znenie § 115 ods. 2 Trestného poriadku:

„(2) Príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky vydáva predseda senátu a v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora. Ak ide o vec, ktorá neznesie odklad, a príkaz sudcu pre prípravné konanie nemožno získať vopred, môže taký príkaz v prípravnom konaní vydať prokurátor, ak odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky nie je spojené so vstupom do obydľia, ktorý však musí najneskôr do 24 hodín od jeho vydania potvrdiť sudca pre prípravné konanie, inak stráca platnosť a takto získané informácie nemožno použiť na účely trestného konania a musia sa predpísaným spôsobom bez meškania zničiť.“

Odôvodnenie:

Oprávnenie policajtov vykonať odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky aj bez predchádzajúceho súhlasu súdu nemôže byť vzhľadom na intenzitu, ktorou zasahuje do základných práv, považované za obvyklý alebo rutinný prostriedok prevencie a odhaľovania deliktov. K použitiu tohto prostriedku môže dôjsť jedine vtedy, ak na dosiahnutie tohto cieľa neexistuje iný a vo vzťahu k základným právam šetrnejší prostriedok.

Ochrana základných práv a slobôd musí podliehať kontrole zo strany nezávislého a nestranného súdu, ktorý by mal v každom jednotlivom prípade posúdiť, či zistenie predmetných údajov nie je neprimeraným zásahom do práva na súkromie. Povolenie prístupu pritom súd alebo príslušný nezávislý orgán udeľuje nevyhnutne predtým, než je možné nahliadnuť do údajov a informácií z prevádzky.

Opodstatnenosť každého zásahu do základných práv a slobôd sa v demokratickom a právnom štáte posudzuje na základe kumulatívneho splnenia troch základných kritérií, a to legality, legitimacy a proporcionality takéhoto zásahu. V danom prípade sme presvedčení, že tieto kritériá naplnené nie sú.

10. Zásadná pripomienka k čl. I., novelizačný bod 148, v časti §116 odsek 1

V § 116 ods. 1 Trestného poriadku navrhujeme prvú vetu nahradiť nasledujúcim textom:

„V trestnom konaní pre úmyselný trestný čin, za ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica je najmenej tri roky, pre trestný čin ochrany súkromia v obydľi podľa § 194a, podvodu podľa § 221, nebezpečného vyhrážania podľa § 360, nebezpečného prenasledovania podľa § 360a, šírenia poplašnej správy podľa § 361, podnecovania podľa § 337, schvaľovania trestného činu podľa § 338, pre trestný čin, ktorým bola spôsobená ťažká ujma na zdraví alebo smrť alebo pre iný úmyselný trestný čin, pri ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva, možno vydať príkaz na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke, ktoré sú predmetom telekomunikačného tajomstva, alebo na ktoré sa vzťahuje ochrana osobných údajov, ktoré sú nevyhnutné na objasnenie skutočností dôležitých pre trestné konanie.“

Odôvodnenie:

Ustanovenie je v príkrom rozpore s nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/2014 z 29. apríla 2015.

Aj z konštantnej judikatúry ESD (napr. nedávne rozhodnutie vo veci C-746/18 H. K/Prokuratuur) vyplýva požiadavka, aby umožnenie prístupu k údajom z telekomunikačnej prevádzky bolo spojené len s vyšetrovaním a odhaľovaním závažnej trestnej činnosti.

Ustanovenie § 116 ods. 1 TP veľmi široko a neurčito vymedzuje okruh trestných činov, pre ktoré možno vydať príkaz na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke.

Ponechanie obmedzenia základných práv a slobôd iba na rozhodovaciu prax súdov by nebolo zlučiteľné s požiadavkou právnej istoty. Prípadný zásah do práva na súkromie nie je z dôvodu neurčitosti navrhovanej právnej úpravy pre jednotlivca predvídateľný v takej miere, ktorá by zodpovedala závažnosti prípadných negatívnych dôsledkov pre právo na súkromie. Ak zákonodarcia vo svojom návrhu ustanovil ako podmienku pre zistenie údajov o uskutočnenej komunikačnej prevádzke, že musí viesť k objasneniu skutočností dôležitých pre trestné konanie pre úmyselný trestný čin (resp. trestný čin), vytvoril tým základ pre obmedzenie práva na súkromie v podobe práva na informačné sebaurčenie v takej miere, ktorá opomína požiadavku nevyhnutnosti takéhoto zásahu s ohľadom na ním sledovaný cieľ.

11. Zásadná pripomienka k čl. I., novelizačný bod 148, v časti §116 odsek 2

V § 116 ods. 2 Trestného poriadku navrhujeme vypustiť druhú vetu.

Odôvodnenie:

Navrhujeme, aby vydávanie príkazov na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke zostalo aj naďalej v kompetencii nezávislého a nestranného súdu, ktorý by mal v každom jednotlivom prípade posúdiť, či zistenie predmetných údajov nie je neprimeraným zásahom do práva na súkromie.

V danej veci je potrebné zdôrazniť, že pri trestných činoch uvedených v § 76a ods. 3 zákona č. 171/1993 Z.z. o policajnom zbore sú iné orgány štátu oprávnené pri získavaní údajov, ktoré sú súčasťou telekomunikačného tajomstva využiť inštitút „dodatočného súhlasu súdu“ podľa § 117 ods. 8 zákona č. 452/2021 Z.z. o elektronických komunikáciách.

<https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2022/513>